

בס"א
תובנות בתחום
הגאו-אנרגיה

מרכז בגין-סאדאט למחקרים אסטרטגיים

ייצוא גז ישראלי לסוריה: הדילמה של הסדרת מסחר ישיר

מאת ד"ר עילי רטיג

תובנות בתחום הגאו-אנרגיה, מס' 9, 7 ביולי 2026

תקציר: ישראל מייצאת כיום גז טבעי לסוריה, אך הייצוא מתבצע באופן עקיף, באמצעות עסקאות swap מול ירדן ומצרים, ולא באמצעות חוזה רשמי בין ישראל לבין סוריה, והשאלה האם למסד את הקשר הזה ולהפוך אותו לרשמי יוצרת דילמה אסטרטגית עבור שני הצדדים. מצד אחד, חוזה גז ישיר בין שתי המדינות יכול לספק הגנות חזקות יותר מפני שיבושים והפרות חוזה ובסיס לשיתוף פעולה אנרגטי רחב יותר שעשוי לכלול בהמשך את לבנון. מצד שני, מסחר ישיר בגז עלול לחשוף את שני הצדדים לביקורת פנימית: בישראל, בשל חשש מפני הידלדלות עתודות הגז המקומיות לאחר הסכם הייצוא הגדול שנחתם עם מצרים בשנה שעברה; ובסוריה, בשל חשש שהעסקה תתפרש כנורמליזציה רשמית ללא פתרון לסוגיות הליבה שבין שתי המדינות, וכן חשש שישראל תעשה שימוש פוליטי בגז כמנוף לחץ מדיני. חוזים עקיפים דרך ירדן ומצרים הם לפיכך קלים יותר ליישום ולהכחשה, אך הם גם מטשטשים אחריות ומצמצמים את השליטה של שני הצדדים בתנאי האספקה, במחיר, בכמות, ובזהות משתמש הקצה. על ישראל לגשת לשאלה הזו לא כבחירה בינארית בין נורמליזציה רשמית לבין המשך מצב של עמימות, אלא כדין מעשי בשאלה איזה מודל התקשרות משרת בצורה הטובה ביותר את האינטרס שלה ביציבות, במינוף, ביכולת הכחשה ובהמשך שילובה בתשתיות מסחר אזוריות.

בינואר 2026 [חתמה ירדן על הסכם לאספקת גז לסוריה](#), שבמסגרתו תספק כ-1.45 מיליארד מטר מעוקב (מ"ק) בשנה דרך צינור הגז הערבי. אף שההסכם אינו מציין מהיכן מגיע הגז, מובן לכל הצדדים כי מדובר [בגז ישראלי לכל דבר](#), גם אם הוא לא נקרא כך. לירדן כמעט ואין גז מקומי והיא נאלצת לייבא כ-85% מהגז שלה מישראל. יתר הגז מגיע מייבוא גז טבעי נזולי (גט"ן) דרך נמל עקבה. אף שהתקשורת הירדנית [טענה בתחילה שהגז שמועבר לסוריה מקורו בגז נזולי מקטאר](#), האופן שבו הצנרת בנויה הופך טענה זו לבלתי סבירה. גז ישראלי כבר זורם לירדן דרך צינור באזור בית שאן ואז יורד דרומה דרך צינור הגז הערבי לירדן ולמצרים, ולכן גז נזולי שנכנס בנמל הקליטה בעקבה ומוגז אינו יכול לנוע צפונה דרך אותה מערכת מעבר לעמאן כדי להגיע לסוריה. הגז שמסופק לסוריה דרך ירדן הוא לפיכך גז ישראלי, אך הוא נאזר מחדש מבחינה פוליטית כ"גז ירדני" או "גז קטארי" באמצעות עסקאות swap והסדרי ייצוא המשך.

משמעות הדברים היא שכבר כיום קיים נתיב ייצוא גז ישראלי לסוריה ללא חוזה גז ישיר בין הצדדים, והעמיתות סביב המסחר משמשת בשלב זה מנגנון פוליטי נוח. נתיב הסחר הסמוי מאפשר לדמשק לקבל את הגז הנחוץ לה מבלי להכיר בתלותה בישראל, ולישראל הוא מאפשר לסייע בשיקום הסורי ובחימום היחסים מבלי להיכנס להסכם נורמליזציה רשמי טרם הבשילו התנאים לכך. נוסף על ירדן, [גם מצרים חתמה לאחרונה על מזכר הבנות עם סוריה לאספקת גז](#), ובמאי 2026 [הצטרפה לבנון למסגרת מדינית שתאפשר חילופי גז עם ירדן וסוריה](#). רשת ההסכמים הזו מאפשרת להציג את אספקת הגז לסוריה ובהמשך ללבנון כ"גז אזורי", גם כאשר האספקה הישראלית היא זו שמאפשרת את הזרימה בפועל. יכולת הכחשה פוליטית נשמרת לכל הצדדים.

הסדר הגז המיוחד שנוצר בין הצדדים הוא תוצר של הצורך הסורי הקריטי בגז טבעי. הפקת הגז המקומית של סוריה [ירדה מכ-8.7 מיליארד מ"ק בשנת 2011 לכ-3 מיליארד מ"ק](#) במהלך מלחמת האזרחים הארוכה. משק החשמל שלה נותר אחד המבחנים הדחופים ביותר ליכולת של א-שרע לשקם את המדינה. [טורקיה כבר החלה להזרים גז אזרבייג'ני לצפון סוריה](#) באמצעות צינור גז קטן שהוקם במימון קטאר, אך הפרויקט צפוי לספק רק כ-1.2 מ"ק ולכן זהו פתרון חלקי בלבד. פתרונות נוספים שהוצעו כוללים צינור מעיראק או מסעודיה. האספקה הירדנית דרך צינור הגז הערבי מצטרפת לפיכך לתחרות אזורית רחבה יותר סביב השאלה מי יעצב את שיקומה של סוריה. ישראל אולי אינה נראית כמתמודדת בתחרות לשיקום סוריה, אך בפועל היא נוכחת בתוך מערכת הגז האזורית שמאפשרת אותו.

השאלה הרלוונטית לפיכך היא לא האם גז ישראלי יכול וצריך להגיע לסוריה, משום שהוא כבר כעת מגיע אליה, אלא האם ישראל וסוריה צריכות לקדם חוזה גז ישיר ביניהן או שמא עדיף להשאיר את המצב הנוכחי כפי שהוא. התשובה אינה מובנת מאליה, משום שכל מודל מציע לכל צד שילוב שונה של אינטרסים, יכולת הכחשה, אמינות, מינוף, וסיכון פוליטי.

מבחינת סוריה, לנתיב העקיף הנוכחי יש יתרונות ברורים, שכן הוא מצמצם את העלות הפוליטית של קבלת גז ישראלי. ממשלה סורית חדשה המנסה לשקם את אספקת החשמל שלה עשויה להעדיף לתאר את הגז כמגיע מירדן, ממצרים או מקטאר, במקום להגן על הסכם ישיר עם ישראל אל מול הציבור שלה והפלגים הקיצוניים בקרבה. זוהי סוגיה חשובה במיוחד עבור משטר שעדיין מגבש את הלגיטימיות שלו. אספקת גז עקיפה מאפשרת

ליהנות מהגז הישראלי מבלי להציג זאת כוויתור דיפלומטי על התביעות הסוריות בנוגע לרמת הגולן או למיקום כוחות צה"ל בתוכה.

אך ליכולת ההכחשה הזו יש מחיר. אם סוריה מקבלת גז דרך ירדן ומצרים, ביטחון האנרגיה שלה תלוי בהחלטותיהן. בעת מחסור בגז בימי הקיץ החמים כאשר הדרישה בשיאה, ירדן ומצרים עלולות לתעדף את השווקים המקומיים שלהן ולהקפיא הסכמי סחר עם סוריה, או להשתמש במעבר כמנוף לחץ בעת מחלוקות פוליטיות בין המדינות. סוריה עלולה למצוא את עצמה תלויה בגז ישראלי ללא חוזה ישיר עם ישראל שאליו תוכל לפנות במקרה של שיבוש באספקה מצד מדינת המעבר. נתיב הגז העקיף הוא אמנם נוח פוליטית בטווח הקצר, אך מייצר עבור סוריה אתגרי אספקה חוזיים בעת משבר.

גם מבחינת ישראל, לאספקה עקיפה יש יתרונות וחסרונות. בצד החיובי, היא מאפשרת לגז ישראלי לתרום לייצוב המשטר הסורי החדש מבלי לקשור זאת בנורמליזציה מלאה שייתכן ולא תגיע בשלב זה. היא מעניקה לירדן ולמצרים תפקיד של מתווך, מצמצמת את הנראות של המעורבות הישראלית, ומאפשרת לשיתוף פעולה אנרגטי להתפתח ולהתרחב בהדרגה. ישראל יכולה לבחון האם ההישענות הסורית על גז ישראלי תיצור לאורך זמן התנהגות פרגמטית מצידה, תוך הימנעות מביקורת פוליטית פנימית שעלולה להגיע מהצדדים הניציים יותר בממשלה, בעקבות הצהרה על הסכם גז רשמי עם דמשק.

אך הנתיב העקיף מפחית את יכולת המינוף הישראלי. אם ישראל אינה מוכרת גז לסוריה באופן רשמי, יש לה פחות שליטה על כמות הגז שעובר או על זהות משתמש הקצה של הגז. אין לה יכולת לקבוע מחיר או מנגנוני תשלום, וכמו כן פחות ברור מי אחראי במקרה של שיבושים באספקה. ישראל לא תדע אילו תחנות כוח סוריות נהנות מהגז, האם הגז מגיע לאזורים רגישים יותר מבחינה פוליטית, או אם גורמים עוינים נהנים בעקיפין משיפור באספקת האנרגיה שהיא מאפשרת. ישראל גם לא תקבל קרדיט דיפלומטי על תרומתה לייצוב סוריה, אך היא כן עלולה להיות מואשמת אם הזרימה תיפסק בשל מלחמה, תקלה טכנית או החלטה של ירדן לתעדף אספקה מקומית בעת מחסור. כך נוצר מצב שישאל תומכת בפועל בשיקומה של סוריה אך אינה מקבלת על כך הכרה, נראות ברורה, או הגנות חוזיות כלשהן.

קידום חוזה אספקה ישיר בין ישראל לבין סוריה עשוי לפיכך להציע יתרונות לשני הצדדים. הוא יבהיר מהן כמויות הגז שנמכרות ומה מחירן, יספק ערבויות תשלום ומנגנוני בורות במקרה של שיבושים, יצמצם את יכולתן של המתווכות לתמרן את האספקה, ויאפשר לשני הצדדים למקם את שיתוף הפעולה האנרגטי במסגרת אזורית רחבה יותר הנתמכת בידי ארצות הברית. המודל הישיר עשוי גם לתמוך באספקת גז ללבנון. משבר החשמל בלבנון נותר אחד המנועים העמוקים ביותר של קריסתה הכלכלית והפוליטית. ניסיונות קודמים לחזק את ממשלת לבנון באמצעות אספקת גז דרך חוזים עם מצרים, ירדן וסוריה התעכבו בשל בעיות מימון, סנקציות ומגבלות תשתית. מסדרון גז ישראלי-סורי ישיר עשוי לאפשר ללבנון לקבל גז או חשמל כחלק ממסגרת אזורית אמינה יותר.

ואולם, למרות היתרונות הללו, חוזה ישיר יישא גם עלויות פוליטיות פנימיות ששני הצדדים צריכים לקחת בחשבון. בצד הישראלי, הסכם רשמי עם סוריה יפתח מחדש את הוויכוח הציבורי בנוגע למכסות ייצוא גז על רקע הידלדלות עתודות הגז המקומיות. הסכם הגז

המשמעותי שנחתם [בין שותפות לווייתן לבין מצרים באוגוסט 2025](#) חידד את הוויכוח הזה, שכן הוא הבטיח למצרים עוד 130 מיליארד מ"ק של גז ישראלי עד 2040. אף שהעסקה הזו הייתה חשובה מבחינה מסחרית ופוליטית, היא עוררה חשש שישראל בסופו של דבר תיותר ללא גז מקומי עד 2045 אם לא יתגלו בים שלה עתודות גז נוספות והביקוש המקומי יישאר גבוה. אישורו הסופי של ההסכם עם מצרים ארך כמה חודשים, בין היתר בשל חשש זה, והוא אושר לבסוף רק לאחר שנוספו להסכם [הגנות לשוק המקומי במקרה של מחסור](#). ייתכן שהדיון הציבורי בנושא צינן במידת מסוימת את התיאבון של ממשלת ישראל לקדם הסכם ייצוא גז גדול נוסף בשלב זה.

על-מנת לקדם עסקה מול סוריה, מקבלי ההחלטות בישראל יצטרכו להצדיק מדוע יש צורך בערוץ ייצוא נוסף, כיצד הוא משתלב במכסות הייצוא הקיימות, ואילו מנגנוני הגנה קיימים כדי להגן על הצרכנים הישראלים מפני מחסור עתידי. הם יצטרכו גם להסביר מדוע למכור גז ישראלי ישירות למדינה שאינה מכירה בישראל, שהכיוון הפוליטי העתידי שלה אינו ודאי, ושבשטחה עדיין עשויים לפעול גורמים עוינים לאינטרסים ישראלים. חוזה ישיר עשוי להציע בהירות, אך בהירות זו תקשה יותר על הימנעות מאחריות פוליטית. לכן ממשלת ישראל עשויה להעדיף לראות בהסכם החדש מול מצרים ל-130 מיליארד מ"ק סידור שכבר כולל בתוכו ייצוא עתידי לסוריה באמצעות עסקאות swap.

מבחינת המצב הפנימי בסוריה, חוזה ישיר עם ישראל עלול להיות קשה אף יותר. כפי שכבר צוין, הממשלה החדשה בדמשק עשויה לחשוש שתואשם במתן לגיטימציה לישראל לפני שתגיע להסדר פוליטי רחב סביב הסוגיות הבוערות לציבור הסורי, לרבות בנוגע לגורל רמת הגולן. בנוסף, הממשלה עשויה לחשוש שישראל תשתמש בגז ככלי פוליטי בעת משברים עתידיים סביב הגבול, ולכן היא תעדיף לשמר מרחב תמרון מול טורקיה, קטאר, מצרים, ירדן ומדינות המפרץ במקום למקם את עצמה באופן בולט מדי בתוך מסגרת אנרגטית המזוהה עם ישראל וארצות הברית. במילים אחרות, עסקה ישירה עשויה להעניק לסוריה אספקה צפויה יותר, אך היא עלולה לחשוף את דמשק לטענות שהיא תחת השפעה ישראלית.

לכן יש לראות בבחירה בין ייצוא ישיר לבין ייצוא עקיף בעיקר דילמה סביב תזמון. אספקה עקיפה עשויה להיות מעשית יותר בטווח הקצר, משום שהיא מאפשרת לגז לזרום מבלי לדרוש מאחד הצדדים לבצע ויתור רחב על דרישותיו. בהמשך הדרך, חוזה ישיר עשוי להפוך לאטרקטיבי במידה שההסדרים העקיפים יתגלו כעמומים וחלשים מדי, למשל בתרחיש שבו ירדן ומצרים ישתמשו במעמדן כמנוף לחץ; אם שיבושי אספקה יהפכו לתכופים; או אם שני הצדדים יחליטו שהם רוצים כללים ברורים יותר למסחר. השאלה לפיכך אינה איזה מודל טוב יותר, אלא איזה מודל מתאים יותר לתנאים הפוליטיים ולצורכי התשתית בכל שלב.

על ישראל להיערך לשתי האפשרויות. לגבי ייצוא עקיף, עליה להבהיר האם רישיונות הייצוא הקיימים למצרים ולירדן מאפשרים אספקה הלאה לסוריה וללבנון, או אם אספקה כזו מחייבת הודעה מוקדמת. עליה לוודא שהחוזים כוללים הגנות לאספקה המקומית, וכן לייצר סעיפי בוררות ושקיפות בסיסית בנוגע למכירה מחדש של הגז. עליה גם לתאם את הייצוא עם מצרים וירדן כדי שגורמים ישראליים לא יופתעו מהודעות פומביות האורזות מחדש גז ישראלי כ"גז קטארי" או כחלק מ"מערך אספקה אזורי" שאינו מעניק לה קרדיט. לגבי חוזה

ישיר אפשרי, על ישראל להגדיר את תנאי המינימום שיהפכו עסקה כזו לקבילה. תנאים אלה עשויים לכלול מגבלות שימוש קצה לייצור חשמל אזרחי, הסדרי ניטור, הגנה על תשתיות, ערבויות תשלום וגיבוי בינלאומי מצד ארצות הברית.

סוריה, מצידה, תצטרך להחליט האם היתרונות הצפויים והבהירות החוזית עולים על העלויות הפוליטיות של שיתוף פעולה גלוי עם ישראל. אירופה וארצות הברית יוכלו לסייע באמצעות מתן כיסוי פוליטי, סיוע טכני וערבויות פיננסיות שיפחיתו את הסיכון לשני הצדדים.

שאלת הגז הסורית אינה אפוא סוגיה אנרגטית בלבד, אלא מבחן לשאלה האם מסחר ותשתיות אזוריות יכולות להפוך לכלי מייצב מבלי לדרוש מהפוליטיקה לנוע מהר יותר מכפי שהיא מסוגלת. אספקה עקיפה מציעה יכולת הכחשה ומהירות, ואילו אספקה ישירה מציעה בהירות ואחריות. לשני המודלים יש ערך אסטרטגי ושניהם נושאים סיכונים.

הצעד החשוב ביותר עבור ישראל הוא להכיר בכך שהסוגייה הזו עשויה להתקדם איתה או בלעדיה. אם ירדן, מצרים, סוריה ולבנון יפתחו הסדרי גז הנשענים על מערכת אזורית הנתמכת בחלקה בגז ישראלי, ישראל תהיה מעורבת בשיקום סוריה בין אם תכריז על כך ובין אם לאו. לכן עליה להתייחס לשאלה זו כעניין של תכנון אסטרטגי ולא כתוצר לוואי מסחרי. ייתכן שעסקת הגז הישראלית הראשונה עם סוריה לעולם לא תיקרא "עסקת גז ישראלית-סורית", אך ישראל עדיין צריכה להחליט מה היא רוצה שעסקה כזו תשיג עבורה.

ד"ר עילי רטיג הוא מרצה במחלקה למדעי המדינה באוניברסיטת בר-אילן וחוקר בכיר במרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים. הוא מתמחה בגאופוליטיקה של אנרגיה וביטחון לאומי.

**מאמר זה נכתב כחלק מפרויקט משותף של מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים
וקרן קונרד אדנאואר שכותרתו:
"מקווי עימות לקווי חשמל: שיתוף פעולה אנרגטי בין ישראל, סוריה ולבנון"**